شاعیر «محه‌مه‌د عومه‌ر عوسمان»:

شاعیری عارف و عارفی شاعیر، له سه‌ره‌وه‌ی تێگه‌یـــ

ئا: سۆران عه‌زیز

ژه‌نه‌ڕاڵی پاییز شاعیر (محه‌مه‌د عومه‌ر عوسمان) له‌م گفتوگۆ تایبه‌ته‌ی "په‌یک"دا باس له جوانیی و عیرفان و خۆشویستنی ژن و په‌یوه‌ندیی نێوان ئیلتیزام و شیعر ده‌کات، ئه‌و لێره‌دا جیهانبینی خۆی بۆ "پاییز" شیده‌کاته‌وه و لاشی وایه عاریف و شاعیر، له‌سه‌ره‌وه‌ی تێگه‌یشتنی خه‌ڵکی ئاساییـن.

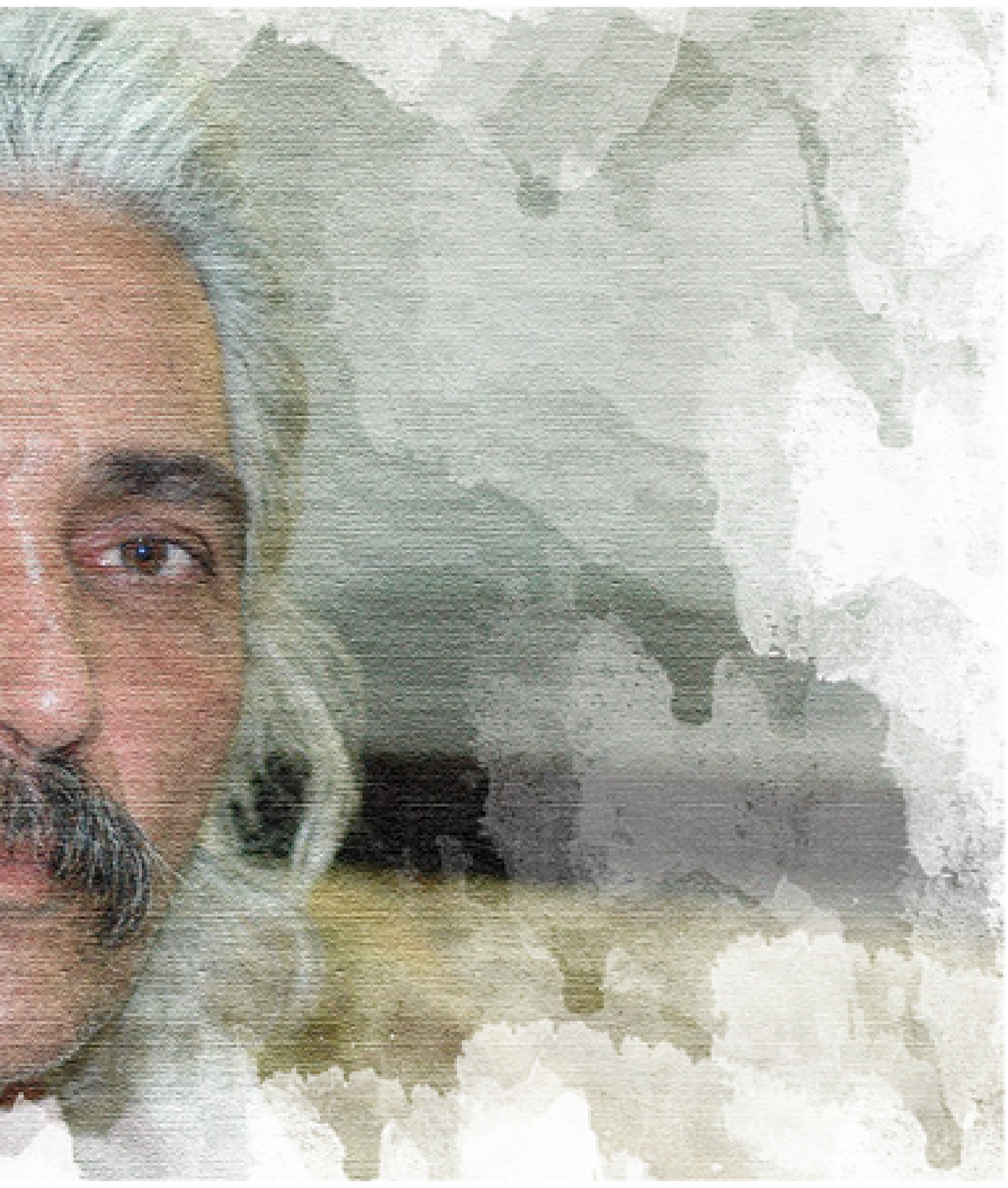

***حـــه‌مـــه عومه‌ر چۆن پێناسه‌ی شیعر ده‌کات؟**

پێناسه بۆ کێ، بۆ خۆی، یان بۆ به‌رامبه‌ره‌کانی؟

***له سه‌ره‌تادا بۆ خۆی و پاشان بۆ به‌رامبه‌ره‌که‌ی.**

بۆ خۆم وه‌کو هه‌ر شاعیرێک، شیعر پێناسه‌ی نییه و نه‌مکردووه، ته‌نیا هه‌ستی پێده‌که‌م. گۆمێکه و تێیده‌که‌وم. ته‌مێکه و دامده‌گرێت. تاوێکه و له گیانم به‌رده‌بێت. من ته‌نیا هه‌ستی پێده‌که‌م. له ڕاستیشدا من به دوای ئه‌ودا ناگه‌ڕێم، بشگه‌ڕێم بۆ من نادۆزرێته‌وه، ئه‌و دێت بۆ لای من و له پڕێکدا داگیرم ده‌کات، من شیعرم نه‌نووسیوه. شیعر منی نووسیوه، شیعر خۆی کردووه به جه‌سته و هه‌ست و ناخ و قه‌ڵه‌م و وشه‌ی مندا و خۆی نووسیوه‌ته‌وه. هی ئه‌وه‌شه من شاعیرێکی زۆر بڵێی دیوان ئه‌ستوور نیم، شیعر که هات، ده‌مناسێت، منیش ئه‌و ده‌ناسم، ئیتر پێویست ناکات بۆ خۆم پێناسه‌ی بکه‌م، کام عاشق و خۆشه‌ویست دڵداره‌که‌ی پێناسه ده‌کات، ئه‌و ته‌نیا هه‌ستی پێده‌کات و له‌به‌رده‌میدا سه‌ما له‌سه‌ر لاقی گیان ده‌کات، پێناسه‌کردن بۆ به‌رامبه‌ره، له کاتێکدا تۆ بۆ که‌سێک له‌سه‌ر شتێک ده‌دوێیت، پێناسه‌کردن و ئه‌و زاراوه لۆجیکی و مه‌نتیقییانه دێنه کایه‌وه.

*** بۆ به‌رامبه‌ره‌که‌ت چۆنی پێناسه ده‌که‌یت؟**

یه‌که‌م جار حه‌ز ده‌که‌م ئه‌وه بڵێم، که هه‌موو کائین و بوونه‌وه‌ره فیزیایی و فه‌لسه‌فییه‌کان پێناسه‌کراو نین، زۆر ته‌وه‌ر له هه‌موو زانست و هونه‌ره‌کاندا هه‌یه که حیسابیشیان بۆ ده‌کرێت، به‌ڵام پێناسه ناکرێن، بۆ نموونه له بیرکاریدا، دابه‌شکردن له‌سه‌ر (سفر) پێناسه نه‌کراوه، له فه‌لسه‌فه و عیرفانیشدا خودا پێناسه نه‌کراوه، له‌به‌رئه‌وه‌ی که به‌پێی پێوه‌ره‌کانی زانستی لۆجیک یان مه‌نتیق، پێناسه‌کار ده‌بێت به‌سه‌ر پێناسه‌کراودا زاڵ بێت و له هه‌موو لایه‌نێکه‌وه زانیاریی له‌سه‌ر بێت.

یان دیارده‌ی عه‌شق، له سه‌رده‌می یه‌که‌مین عه‌شقه‌وه تاکو ئێستا هه‌وڵ بۆ پێناسه‌کردنی عه‌شق دراوه، که‌چی هێشتاش که هێشتایه مرۆڤ عاشق ده‌بێت و هه‌موو سۆفی و عاریف و زانا و ده‌روونناسه‌کانیش نه‌یانتوانیوه پێناسه‌یه‌کی گشتیی و ته‌واوی له‌سه‌ر بده‌ن. شیعریش پێناسه نه‌کراوێکی هه‌ستپێکراوه.

*** هه‌ر پێویسته بۆ قسه‌کردن له‌سه‌ر شیعر، له خاڵێکه‌وه ده‌ست پێبکه‌ین.**

له‌گه‌ڵتام، به‌ڵام ئه‌و ڕوونکردنه‌وه‌یه بۆ ئه‌وه بوو که بزانین شیعر به‌پێی ئه‌و جۆره‌ی که شاعیر و ته‌نانه‌ت خوێنه‌ریش هه‌ستی پێده‌کات و لێی تێده‌گات، پێناسه‌که‌ی ده‌گۆڕدرێت، ته‌نانه‌ت هه‌ندێک پێناسه‌ش تایبه‌تن به که‌سی و کاتێکی دیاریکراو، وه‌ک (تی. اس. ئه‌لیۆت) گه‌وره شاعیری سه‌ده‌ی بیسته‌می ئه‌مریکا ده‌ڵێت: «شیعر، عاره‌ق ڕژاندنی ڕۆحه»، یان (ژان کۆکتۆ) ده‌ڵێت: «شیعر پێداویستییه‌که، بریا ده‌مزانی بۆ؟».

بۆیه ئێمه‌ش هه‌ر چه‌نده هه‌وڵ بده‌ین، ناتوانین شیعر بکه‌ینه ناو چوارچێوه‌ی پێناسه‌یه‌کی هه‌تاهه‌تایی، شیعر حاڵه‌تێکی جیوه‌یی هه‌یه، له‌سه‌ر یه‌ک شکڵ و شێوه ناوه‌ستێت، له‌به‌ر ئه‌وه‌یه که له ڕابردوو و ئێستا و داهاتووشدا ناکرێت شیعر بخرێته ناو چوارچێوه‌ی پێناسه‌یه‌کی هه‌تاهه‌تاییه‌وه، پێناسه وه‌کو چی؟ بۆ نموونه ده‌ڵێت: ئاو له ئۆکسجینێک و دوو هایدرۆجین پێکهاتووه، به‌ڵام ئه‌مه له به‌رامبه‌ر شیعردا ناگوترێت، من کاتێک که هاتوومه‌ته سه‌ر شیعر نووسین، به‌و گیان و ڕۆحیانه‌ته‌وه بووه که چاوم ته‌نیا قه‌ڵه‌م و کاغه‌زه‌که‌ی به‌رده‌مم ببینێت، له کاتی شیعرنووسیندا هه‌موو ئیلتیزامێکی ئایدیۆلۆژیی و فیکریی ده‌خه‌مه ئه‌و لاوه. من به لامه‌وه زۆر سه‌یره که‌سانێک داده‌نیشن و ده‌ڵێن شیعرێکی سۆشیالیست، یان شیعری ناسیۆنالیست و هتد... ده‌نووسین، شیعر ده‌بێت شیعر بێت، زۆر جار هه‌یه ده‌ڵێن: شیعر وه‌سفی نییه، شیعر شیعره.

***په‌یوه‌ندیی شاعیر و شیعر چۆن هه‌ڵده‌سه‌نگێنیت، شیعر بۆ شاعیره‌که‌ی وه‌ک چییه، وه‌ک ده‌ستکرد و ده‌ستکه‌وتێکه، یان به‌رهه‌مێکه که به‌پێی مه‌به‌ست و پێداویستییه‌کی تایبه‌ت ئه‌فرێندراوه؟**

هه‌ندێ جار هه‌یه ئازیزێکی وه‌ک تۆ له نه‌خۆشخانه‌یه و پێویستی به خوێن هه‌یه، بۆ ئه‌وه‌ی گیانی به به‌ردا بێته‌وه و تۆ به‌شێک له خوێنی خۆت له بوونی خۆتی پێده‌به‌خشێت. بێگومان ئه‌و شیعره‌ش ده‌بێته به‌شێک له ژیانی من، به‌شێک له بوونی من، به‌شێک له لێدانه‌کانی دڵی من، له‌و کاته‌دا شاعیر به‌شێک له ژیانی خۆی به‌و شیعره ده‌به‌خشێت، وه‌ک ئه‌فراندنی بوونه‌وه‌رێک کارێکی پیرۆزه، له‌به‌رئه‌وه‌ی تۆ بوونه‌وه‌رێکت به دنیا هێناوه که‌پێش له تۆ، پێش له‌و ساته و هه‌سته، بوونی نه‌بووه. بۆیه به کارێکی خودایی ده‌زانرێت.

***ئـه‌و بـوونـه‌وه‌رانـه‌ی که تۆ وه‌ک شیعر به‌دنیات هێناون، په‌یوه‌ندییه‌کی ئێجگار ڕاسته‌وخۆ و هه‌ستپێکراویان له‌گه‌ڵ سروشتدا و به تایبه‌ت وه‌رزی پاییزدا هه‌یه. حه‌مه عومه‌ر له پاییزدا چی بینیوه، چی دۆزیـوه‌تـه‌وه که له یه‌که‌م سه‌رنجدانیدا بۆ شیعر، تا ئێستاش نه‌یتوانیوه چاوی لێهه‌ڵبگرێت؟**

سیمبوولی پاییز له‌سه‌ر یه‌ک واتا ناوه‌ستێت، ڕه‌نگه له وێنه‌یه‌کی شیعرییدا وه‌ک شتێکی جـوان سـه‌یـری بکه‌ین، له شوێنێکدا سیمبوول بێت، له شوێنێکدا گوزارشت بێت له قوربانیدان، تۆ به‌رده‌وام به درێـژایـی ژیانی خـۆت، له‌ژێر سێبه‌ری داری سه‌وزدا دانیشتوویت، تا ئێستا بینیوته کچێکی جوان، پاش دانیشتن و حه‌وانه‌وه‌ی له‌ژێر سێبه‌ری ئه‌و داره‌دا، کاتی ڕۆیشتن به‌داره‌که بڵێت: سوپاس!. من ئه‌و گه‌ڵا سه‌وزه ده‌بینم که سێبه‌رت بۆ ده‌کات، که زینده‌گیت پێده‌به‌خشێت، ئاسووده‌ییت پێده‌دات، به‌ڵام له کاتی وه‌ریندا خه‌ڵک لاقی له‌سه‌ردا ده‌نێت و ده‌که‌وێته ژێر پێڵاوه‌کانه‌وه، بۆ من پاییز ئه‌و گه‌ڵا وه‌ریوانه‌یه که چیتر که‌س سه‌یریان ناکات، بۆ من ئه‌و ژیانه زه‌رد هه‌ڵگه‌ڕاوه‌یه که خه‌ڵک به مردووی ده‌زانێت، خۆ نه‌شمردووه و ناشمرێت، به‌ڵام خه‌ڵک له بیر و یادی ده‌کـات و ڕێـزی داری پاییز ناگرێت، له‌به‌رئه‌وه‌ی سـێـبـه‌ری نـه‌مـاوه. من لـه‌سـه‌ر یـه‌ک ڕوئـیـا و یـه‌ک بـۆچـوون سـه‌یـری پاییزم نـه‌کـردووه، ده‌کرێت کۆپله‌یه‌کی شیعری من له‌سه‌ر پاییز هاوکات ڕۆمانسی بێت و سیمبوولێکیش بێت.

***پاییز جۆرێکه له گله‌یی، که‌واته ده‌توانین**

به را مبه ره که هه‌ست به گیانی ئه‌و شیعره بکات بزانێ و هه‌ست به‌وه

> خۆشه‌ویستی که‌سێك، خۆشویستنی به‌شێکه له بوونی ئه‌و، به‌شێ
> به هه‌موو گیانته‌وه، هه‌موو گیانی ئه‌وت خۆشبووێت، ده‌بێت ش
> مرۆڤایه‌تی خۆشبووێت

لێره‌دا باس له ئیلتیزام و به‌ستراوه‌یی شیعر بکه‌ین، به بۆچوونی تۆ شیعر و ئیلتیزام چ په‌یوه‌ندییه‌کیان هه‌یه، ئه‌ویش به واتایه‌کی گشتیی، ئیلتیزام به ئایدیۆلۆژیا، به ئایین، به‌سیاسه‌ت، به حیزبێکی دیاریکراو و به که‌سێکی ده‌ستنیشانکراو؟

بۆ من له شیعردا، دوو شت له په‌یوه‌ندیی له‌گه‌ڵ ئیلتیزامدا گرنگه، ئیلتیزام به ڕاستگۆییه‌وه و به مرۆڤ، که له ڕاستیشدا هه‌ردووکیان یه‌ک شتن، واته مرۆڤ و ڕاستگۆیی.

*** کام ڕاستگۆیی، ڕاستگۆییه ئه‌فلاتۆنییه‌که، که ده‌ڵێت: شیعر له‌به‌رئه‌وه‌ی مه‌جازه و واقیع نییه، ڕاست نییه و درۆیه و شاعیریش ناڕاستگۆ و درۆزنه و نابێت بێته ناو کۆماره‌وه؟**

نا! مه‌به‌ستی من له ڕاستگۆیی، ڕاستگۆیی به پێچه‌وانه‌ی درۆ، یان مه‌جاز له به‌رامبه‌ر حه‌قیقه‌تدا نییه، ڕاستگۆیی له ڕوانگه‌ی منه‌وه بۆ شاعیر گوزارشتکردنی ڕاستگۆییانه و به‌بێ ده‌ستێوه‌ردانی شیعره، ده‌بێت بکات، که چۆن دڵی لێده‌دات و شاعیر به ڕاستگۆییانه‌ترین شێواز شیعره‌که‌ی وه‌ک بوونه‌وه‌رێکی سه‌ربه‌خۆ به‌دنیا هێناوه و به‌رامبه‌ره‌که‌ی سه‌یری بکات و شاعیر پیشانی نه‌دات و بۆ خۆی ببینێت، ئه‌مه ڕاستگۆییه له شیعردا.

دووه‌م ئیلتیزامێک که من بۆ شیعری داده‌نێم، ئیلتیزام به مرۆڤه، شیعر ته‌نیا و ته‌نیا به مرۆڤ مولته‌زیمه و به‌س، له‌م هه‌موو بوونه‌وه‌ره که خودا ئه‌فراندوویه‌تی، شیعر به شێوه‌یه‌کی تایبه‌ت و هونه‌ر به شێوه‌یه‌کی گشتیی بۆ مرۆڤ خوڵقاوه، له‌به‌رئه‌وه‌ی مرۆڤ خاوه‌ن شعووره، شیعریش ته‌نیا له لایه‌ن مرۆڤه‌وه ده‌خوڵقێت و بۆ مرۆڤیش ده‌خوێنرێته‌وه.

***ئایا ئیلتیزام به مرۆڤیش خۆی جۆرێک له ئیلتیزام نییه؟**

تۆ خه‌ریکی من ده‌خه‌یته ناو ئه‌و باسه‌وه، که زۆریشم پێخۆشه. ئایدیۆلۆژیا ڕێگه به شیعرێک ده‌دات که سه‌ر به ئه‌و بێت، هه‌روه‌ها ئایین و سیاسه‌ت و حیزبیش هه‌ر به‌و شێوه‌یه، به پێچه‌وانه‌ی ئه‌و بۆچوونانه ڕه‌وتێکی هونه‌ریی له ئه‌ورووپا دژ به ئیلتیزامی هونه‌ر هاته ئاراوه، که ده‌یگوت: هونه‌ر بۆ هونه‌ر، به‌ڵام پرسیار ئه‌وه‌یه ئایا هونه‌ر به‌بێ به‌رامبه‌ر ده خو ڵقێت ؟

> من ئه‌گه‌ر خوێنه‌ری شیعرێك بم، ده‌مه‌وێت له نووکی پێمه‌وه هه‌تا ته‌پڵی سه‌رم
> له‌گه‌ڵ خۆیدا ببات، مووچڕکه به گیانمدا بهێنێت، بمکات به به‌شێك له خۆی

په‌یک رۆژنامه
4
ژماره (14)
سێشه‌ممه 2011/6/21